۲۴نچی. №24 ۱۳۲۴سنه. ۱ جمادی‌اولی. شنبه. ۱۹۰۶سنه. ۱۰ایون. ۱نجی بیت

„Юлдузъ"
ЕЖЕ НЕДѢЛЬНОЕ ИЗДАНІЕ
Цѣна 3 руб. на годъ.
Редакція и Контора:
Казань, Екатерининская улица № 14.
АДРЕСЪ:
Казань, редакція „ЮЛДУЗЪ"
Russie, Kazan, redaction „Julduz",
Плата за объявленія:
(30) и (20) коп.

یولدز

« یولدز »
(جریده‌سینك بهاسی برسنه اوچون
(۳) صوم، آلتی آی اوچون
(۱) صوم (۵۰) تیین، دورت
ای اوچون (۱) صوملر.
شاگردلر اوچون برسنه‌لگی
(۲) صوم وهر آیی (۲۱) تیینلر.
یولدزنك اداره وکتبخانه‌سی شهر
قزانده یورنایف مسجدی قارشنده
(۱٤) نومرلی خانه‌ده، هر کون ایرته
ساعت (۸) دن کوندز ساعت
(۲) یه قدر آچقدر. باشقه وقت
زائر ومشتریلر قبول ایدلمزلر.
محرر وناشری:
احمد هادی مقصودی.

تکراری موجب اولمایان فکری وفنی مقاله‌لر ممنونیت ایله قبول ایدلورلر. درج ایدلمه‌ین مقاله‌لر حقنده جواب ویرلمز واشتکا قبول ایدلمز.

هر نسخه‌سی (۵) تیینلر. ادبی، فنی، معاشی وسیاسی هفته‌لك جریدهٔ ترکیه‌در. اون نسخه‌سی (۳۵) تیینلر.

اغتشاش.

(چوالچق حاللر.)

بیدی سیگز آیدن بیرلی مملکتمزده حال واحوال شول قدر چوالچقدرکه کیل‌چکده نیلر بولاچغینی هیچ کم بلورلك دگلدر. بو چوالچقلق بو کونلرده دخی‌ده آرتغراقدر. هر بیردن خوفلی خبرلر کیل‌در وهر طرفده خوفلی واقعه‌لردن قورقلمقده‌در. و بعض بیرلرده قورقنچلی چوالولر بالفعل واقـع‌ده اولادر. فائده وضررندن قطع نظر ایله الوغ واقعه‌لرنی تماشا قیلونی سویوچی خفیف‌العقللر اوچون دنیانك بوقدر بولغانچق حالده بولووی کوکللی کبی طویلسه‌ده، طنچلقنی سویوچی جدی کیمسه‌لر اوچون پوگروم کبی اغتشاشات بیك کیفلی دگلدر.

اوتکان کوز کونلرندن بیرلی مملکتمزده تقریباً دورت تورلی طائفه فکر، سوز وعمل ایله بر برینه قارشی طورشدقلری معلومدر. بو طائفه‌لرنك بعضلری افراط، بعضلری تفریط قیلمقده ایسه‌لرده آرالرنده متوسطلری‌ده واردر.

بونلرنك برنچیسی ایسکی حکومت طرفدارلاریدرکه آنلر همان مملکتنك اداره‌سینی ایسکی حالگه قایتارو فکرنده‌درلر. بوفرقه سرای طرفلرنده کوب اولدیغی کبی روسیه‌نك هر طرفنده‌ده یوق دگلدر. خاص روس پارتیه‌لرینك باشنده اولانلر عموما اوشبو فکرده‌درلر.

ایکنچیسی حاضرگی حکومت یعنی وزیرلر مجلسیدر. بونلرنك ایسکی اداره‌نك قایتووندە امیدلاری یوقدر. نیچك بولسه‌ده مملکت ترتیباتینی بر آز یا کفارتمق نیتنده‌درلر. لکن نیچك بولسه‌ده یاوروپا مملکتلرنده‌گی کونستیتوتسیه درجه‌سینه ایرشدرو فکرلری یوقدر. اصلاحاتنی اوتکان یلدن بیرلی بو کونگه قدر چقغان مانیفیستلرده کورسه‌تلگان مقدارنده‌غنه اجرا قیلوب مانیفیستلرده‌گی حریتلرنی‌ده خلقغه وقتینه قاراب چامالاب آقرن آقرن‌غنه میدانغه چغارمق فکرنده‌درلر.

روس قومینك ملیت متعصبلری عموما اوشبو فکرنی معقول کورمکده‌درلر.

اوچنچی طائفه حریت فرقه‌سی معلوم کادیتلر پارتیه‌سی‌درکه آنلر اوزلرینك مشهور پروگراملری بوینچه دولت امورینی هیچ بر قان توکمیچی صلح وسلام ایله اصلاح قیلمق فکرنده‌درلر. بونلر حریتنی طویغانچی وعده قیلوب آول خلقنی‌ده اشچی خلقلرنی‌ده راحت قیلو فکرنده اولسه‌لرده، یر، اورمان، زاوود، فابریك، فاتیر یورتلری کبی دوخود کیتره طورغان ماللرنی بوتون مملکت اوچون اورتاق قیلو فکرنده دگلدرلر.

دورتنچی طائفه اجتماعی وسوسیالنی طائفه‌در. بونلر: «دوخود کیتره طورغان ماللر عموما بوتون مملکت خلقی اوچون اورتاق ایتلوب جمیع حریتلر میدانغه چقسون، بوندن صوگره دوخودلی ماللرغه خاص کشیلرگه خواجه بولورغه یول قالدرلماسون. ودخی نظاملر عدالت ایله توزلوب بوندن صوگره مملکتده آچ عاجز بدبخت کشیلر کوبه‌یووینه‌ده هیچ یول قالدرلماسون» دیلر. لکن بو طائفه‌لرنك‌ده هرکم عموما تیگز بولو احتمالینی فرض قیلدقلری یوقدر. البته اوزینك خدمتی واقتدار عقلیسی مقدارنده بعض کیمسه‌لرنك وظیفه ومعاشی آرتغراق اولوب یالقاولرغه وآکفرالرغه قاراغانده بایراق معیشت قیلو احتمالی همان قالاچقدر.

دوماده کاسبلر فرقه‌سی ممکن اولدیغی قدر اوشبو طائفه‌نك رایلرینی قوتله‌مکده‌درلر.

اوشبو دورت طائفه اوتکان کوزدن بیرلی سوز، قلم، مجلس ومیتینگلر واسطه‌سی ایله بیك کوب مناظره قیلشدیلر. گاها بعضلری ظاهراً غالب کبی کورنگاله‌سه‌لرده، بالفعل قایوسی غالب اولدیغی هنوز معلوم دگلدر. بو طائفه‌لرنك بعضلرنك تعصب یا افراط کورنسه‌ده، کوبسی بنی آدمنك عمومی سعادتینه مخالف دگللردر. بو طائفه‌لر رأی ومسلکلرینی محافظه یا اثبات اوچون قلم ومناظره ایله کفایه‌لنسه‌لر ومناظره‌ده هر بری انصافقه کیلوب، هر مسئله‌ده حقیقتنی قبول ایتسه‌لر، مملکتمز هیچ بر فتنه‌دن باشقه‌ده اصلاح قیلنور واهالی عموما سعادات ممکنه‌یه واصل اولور ایدی. لکن اثبات مدعی اوچون بو طائفه‌لرنك کوبسی دلیل اورنینه قاراخلقنی قورال ایتمك فکرنده‌درلر. بعض طائفه‌لر اوز فکرلرینی تقویه قیلوده فکر سلیم وانسانیتدن محروم نادان قاراخلقنك گروبی قوتینی استعمال ایتودن‌ده خوف ایتمه‌مکده‌در.

حال بوکه توُرلی مخالف فکرلره اغتشاش قیلنمش قارا خلق طائفه‌لری تدبیر وملاحظه‌دن باشقه بر برینه قارشی طوُردقده هیچ کوتلمه‌گان فتنه وهلاکتلر چقو احتمالی بیك ظاهردر. بخت وسعادت اورنینه برنیچه وقتقه قدر مملکتده شقاوت ونحوست حکم سورو احتمالی بیك قریبدر.

الله‌تعالی مملکتمزی فتنه وفساددن باشقه صلح وسلام یولی ایله مطلوب اولان عمومی سعادته ایرشدرسون.

دوماعه تله‌گانچه کیگاش واش قیلوُرغه ایرك ویرلسه، مملکتمزنی وقوعی احتمال اولان اغتشاش واختلالدن خلاص قیلووی بیك امیدلیدر. چوُنکه چلینلرنك کوبره‌گی عقل وعدالت بوینچه عمل وحرکت قیلوُب هیچ برطائفه‌گه فتنه وفساد چغاروُرغه سبب قالدرماسقه اجتهاد قیلمقده‌درلر.

لکن معلومدرکه حاضرده دوما ایکی طرفدن قسلمقده‌در. حکومت گویا خلقغه بوُرچلی مدیون حکمنده‌در. خلق بورچ آلاچق داینر. دوما ایسه گویا داین ایله مدیون آراسینه کرمش بر ایلچی ودلال حکمنده‌در. خلق بورچنی صومغه صوم تماما صوُریدر. حکومت ایسه، مفلس بایلر حکمنده حاضرگه فقط صومینه (۵۰) تیین توله‌مك فکرنده‌در. حکومت‌ده (۷۵) تیین ایله اشنی بترورگه راضی اولسه، دوما ایکی آرانی اصلاح قیلاچقدر.

چونکه صومینه (۷۵) تعیین قولغه کرگاندن صوك قالغانینی عفو ایتمك‌ده ممکن، صوکندن توله‌تمك‌ده ممکن. لکن صلح هنوز بو درجه‌گه ایرشکانی یوقدر. یا یوقاری طرفدن یاتوبه‌ن طرفدن کریزیس باشلانوی بیك خوفلیدر.

اصلاح معاش

دنیا معشیتینی اصلاح قیلو حقنده ایسکی زماندن بیرلی فیلوسوفلر، حکمیلر وباشقه عقللی کیمسه‌لر فایغرمقده‌درلر.

تاریخ فلسفه‌ده هر بر فلسفی مسلکدن بنی آدمنك معیشت دنیاویه‌سی ایله سعادت اخرویه‌سینی اصلاح وتأمین قیلو مقصود اولدیغی ظاهردر.

هندستانك تاریخ میلادیدن (٦) عصر مقدم میدانغه چقمش (بودا، شاکیامونی) اسملی حکیم، ایرانده بر مذهب جدید اختراع قیلمش مشهور (زردشت) یاکه (زور وآستر)، میلاددن (۴۷۸) سنه مقدم وفات اولمش (کونفوتسزی) اسملی حکیم کبی مشهور فیلوسوفلرنك مذهب ومسلکلرینی مطالعه قیلنسه، آڭلاشلادرکه بو حکیملرنك هر بری اوز زمانلرنك بنی آدمنك عادی معیشتنی معقول کورمه‌مشلردر.

هر بیرده خلق آراسنك مساوات وتیگز لك یوقلغینی کوروب بعض کیمسه‌لر بیك بختلی ومسعود اولدیغی حالده بیك کوب کیمسه‌لرنك بدبخت ومجبور بولووینی حس قیلمشلردر.

شول حالگه وجدانلری چداماغانلقدن هر بری معیشت اوُچوُن بر مسلك وسیستیم چغارمقچی بولمشلر.

بو حکیملردن صوکره اوُلده اهل اسلام آراسنك‌ده بیك کوب حکیملر چقمشدر.

یاۋروپاده‌ده بیك کوب فیلوسوفلر میدانغه کیلمشدر. حاضرده‌ده کوبدر بونلرنك‌ده مقصدی بنی آدمنك عموماً راحت وبختلی بولولریدر.

الله تعالی طرفندن نازل اولان احکام دینیه‌ده فقط آخرت حاللرینه مخصوص دگلدرلر. هر بر دینده دنیا معیشتی اوُچوُن‌ده بیك کوب حکملر بوُیوُرلمشدر. خصوصاً بزنك اسلام دینی دنیا معاشی اوُچوُن بیك کوب نظاملر وضع قیلمشدر.

لکن دنیا احوالی هر وقت اوزگاره بارادر. شونك اوُچوُن اسلام دیننده علم معاشنك اساسی قاعده‌لری گنه بیان قیلنمشدر.

دنیا اصلاحی اوُچوُن زمانه‌سینه وخلقینه کوره کیره‌ك بولاچق معاش حکملری اسلام دینی بوینچه خلقنك اوزینه طابشرلمشدر.

بنی آدم عموما مساوی اولمقلغی، خاتون قز طائفه‌سی هر خصوصك رعایه قیلنوُرغه تییشلی محترم اولمقلغی بایلرنك ماللرنده فقرانك حصه‌سی بارلغی، هر کمگه کسب واش فرض اولمقلغی اوزی اشله‌مبچی خلق خدمتندن فائده‌لانوچی بطاللر دنیاده ایك‌خور وحقیر کیمسه‌لردن صانالمقلغی هر برسی اسلام دینی طرفندن دنیا معاشی اوُچوُن وضع قیلنمش عالی قاعده‌لردر. بونلردن باشقه هر کمگه علم وهنرنك فرضلغی وجمیع اخلاق حسنه ایله خلقلانونك لزومی کبی عالی احکام فلسفیه‌ده اسلام قواعدندرلر.

بونك کبی قاعده‌لری اجمالا بیان قیلدقدن صوکره دین اسلام دنیا معیشتی خصوصنده کیره‌ك بولو احتمالی اولان هر تدبیرنی بنی آدمنك اوز فکرینه طابشرمشدر.

(انتم اعلم بامور دنیاکم، اصلحوا دنیاکم، وان من فقه الرجل استصلاح معیشته) دیگان حدیثلر هر بری دنیا معیشتینك اصلاحی بنده‌لرنك اوزلرینه طابشرلوغه اشاره‌درلر.

مسلمان بولغان کشیگه آخرتنی قایغرتمق‌ده بیك تییشلیدر. لکن (نعمت المطیة الدنیا فارتحلوها تبلغکم الآخرة) یعنی (دنیانه گوزل آتدرکه آتلانغان کشیسنی آخرتکه‌ده ایرشدره‌در) دیگان مالده‌گی حدیثلرگه قاراغانده آخرتنی قایغرتامز دییوُب دنیانی بالکلیه طاشلارغه هیچ طوغری کیلمیدر.

٦ ملك سنه مقدم هندستانده میدانغه چقوُب (اوپانیشاد) و (ۋیدا) اسملی فلسفه کتابلرینی یازمش (مانو) اسملی حکیم زماننده بیرلی بوزمانغه قدر فیلوسوفلر، بنی آدمنك دنیا معیشتینی اصلاح قیلوُرغه طرشمشلر ایکان، دینلرده‌ده اصلاح معاش ایله بوُیوُرلمش ایکان، ایمدی بوزمانغه قدر بنی آدمنك معیشتی اصلاح قیلنوُب بتمشمی عجبا؟

— خیر، دنیا حالی هنوز کمالیله اصلاح قیلندیغی یوقدر.

(الدنیا حلوة خضرة فمن اخذها بحقها بورك له فیها) حدیثینه قاراغانده دنیا هر کمگه جنت مثالی اولمق تییشلی ایسه‌ده، بوکونگه قدر دنیا بنی آدمنك یوُزدن طوقسانینه جنت مثالی دگل، بلکه هنوز گویا جهنم عذابیدر.

شریعت احکامی بوینچه بنی آدمدن هرکم سعادت دارینگه ایرشمك یعنی دنیاده‌ده آخرتده بختلی ومسعود اولمق تییشلیدر. حال بوکه بنی آدمنك یوزدن فقط اون قدریسی گنه دنیا بختینه ایرشه‌در. آخرت سعادتندن ایسه، حاضرگی آدملرنك احتمال یوُزدن طوقسان بیشی محروم اولمقلردر.

پیغمبرمز محمد علیه السلام آخر زمانده بنی آدم عموما بختلی ومسعود اولمقندن وبر زمان دنیاده زکات قبول ایته‌رلك فقیر کشی قالمایاچقندن خبر بیرمش ایسه‌ده، هنوز آدمیلرنك عموما بختلی اولدقلری یوقدر.

حال‌بوکه آخر زمان کوبدن یتمشدر.

چوُنکه محمد علیه السلام اوزی آخر زمان پیغمبریدر.

سعادت بنی آدم ایچون اجتهاد قیلمق ایله اهل اسلام (۱۳) عصر مقدم بویورلمش ایسه‌ده، هنوز بو خصوصده مسلمانلرده آرتق اجتهاد کورنمیدر. لکن یاوروپا حکیملری مسلمان اولماسه‌لرده، بو خصوصده اجتهاددن همان کیرو طورمامقده‌درلر.

ذاتا مسلمانلر دین اسلامده بویورلمش بیك چوق حکملره آرتق اهتمام ایتمه‌مشلردر: دین اسلام‌ده مسلمانلره دنیاده بر تەن وبر گه‌وده حکمنده بر برینه دوست وخیر خواه اولمق ایله بویورلمش ایسه‌ده، مسلمانلر بر برینه دشمانلانوب تارمار کیلوب طارالمشلردر.

اسلام دیننده نی قدر عالی اخلاق حسنه ایله امر قیلنمش ایسه‌ده، مسلمانلر بو اخلاق ایله هنوز کمالا متخلق اولدقلری یوقدر. حال بوکه یاوروپا اهالیسی اخلاق عالیهٔ اسلامیه‌نك کیرکلگینه ایمدی عقل وفکرلری واوز اجتهادلری ایله واصل ومطلع اولمشلردر.

وبونلر کبی دخی نیچه نیچه خصائل واحکام عالیه واردرکه مسلمانلر اجراسندن غافل اولدقلری حالده یاوروپا اهالیسی آنی اوز اجتهادلری ایله سیزوب ادا واجرا قیلمقده‌درلر.

یاوروپا علماسی عموم بنی آدمنك معیشتینی اصلاح ایچون درلو یوللر ودرلو مسلکلر فکرله‌ب طابمشلردر. بو خصوصده هنوزده اجتهاد قیلمقده‌درلر.

درلو درلو معیشت مسلکلری میدانه چقمشدر. بو مسلکلر بر برینه خلاف اولدقلرندن آرالرنده باطللری‌ده کوب ایسه‌ده، حقیقتکه قریب اولانلری‌ده یوق دگلدر.

یاوروپا علماسینك مسلکلری اکثریتله فلسفه وحکمت قاعده‌لرینه مبنیدرلر. علم حکمتی قایدن طابلسه‌ده مسلمانلر آلورغه تییشلیدرلر. چونکه محمد علیه السلام: «الحکمة ضالة المؤمن فحیث وجدها اخذها» دیمشدر. یعنی (علم حکمت مسلماننك یوغالغان مالی حکمنده‌در. قایدن طابسه‌ده آنی آلمق تییشلیدر) دیمکدر. ودخی: (خذا لحکمة ولا یضرك من ای وعاء خرجت) یعنی (علم حکمتنی قبول ایت، قای بیردن چقسه‌ده اول سیکا هیچ ضرر ایتمز) دیگان حدیث شریف‌ده بونی قوتلیدر.

اوشبو دلیللره بناءً اهل اسلام یاوروپا حکمتلرندن غافل طورو هیچ مناسب دگلدر. معیشت قانونلرنده اولان حکمت غربیه‌لرنك هر برینی بلمك تییشلیمز

شریعت اسلامیه‌یه موافق اولانلرینی قبول ایدوب مخالف اولانلرندن صاقلانمق ایچون‌ده یاوروپا حکماسینك حکمتلرندن خبردار اولمقلغمز لازمدر.

اوشبو مقاله‌دن اعتبارا یولدزده حکمانك معیشت دنیاویه اصلاحاتی خصوصنده اولان حکمت ومسلکلری آزماز یازلاچقدر.

یولدز محررلری حکیم اولماسه‌لرده، باشقه حکمانك حکمتلرینی نقلده شاید کیمچیلك قیلماسه‌لر کیره‌ك.

اوز آرامزدن حکما چقونی کوتوب طورسه‌ق، بز حکمتدن دخی بیك کوب زمان محروم طورمق لازم اولاچقدر. بناءً علیه اوزمزده اقتدارمز مقدارنده آثار حکمیه‌دن درلو مقاله‌لر نقل وترجمه قیلاچقمز. حکمتدن خبردار اولان محررلرمزدن‌ده مقالات حکمیه‌لرینی متنزلا یولدزغه درج قیلمقلرینی رجا ایده‌مز. آکلاشلاچق روشده یازلمش حکمی مقاله‌لری یولدز اداره‌سی ممنونیت ایله قبول ایده‌چکدر.

ادارهٔ اسلامیه.

بعض جریده‌لرنك خبرینه قارانده مفتی محمدیار سلطانف جنابلری استعفا قیلوب مفتیلك لوازمندن چقمشدر. اگرده بو خبر راست ایسه، ایمدی اهل اسلام عالمی اچنده الوغ بر مسئله باشلاناچقدر. یعنی یاکفا مفتی تعیین قیلمق مسئله‌سی طوواچقدر. حاضرگه هیچ معلوم دگلدرکه مفتینی اولگی نظام بوینچه حکومت اوزی تعیین قیلورمی؟ خلق طرفندن صایلانورمی؟ البته بو احتماللرنك اولکیسی واقع اولماسه کیره‌ك. چونکه بوندی یللرده وبوقدر اوزگارولر زماننده اهل اسلامنك امور دینیه رئیسینی حکومت اوزی تعیین قیلو هیچ کم طرفندن معقول کورلمز. اهل اسلام ایچون بواش بیك زور تحقیر حکمنده تلقی ایدله‌چکندن حکومتنك خبری واردر. بوخصوصده مسلمانلر آراسنده بویللرده ناراضیلق بیك کوب ایدی. سلطانف جنابلرینك مفتی بولوب طوروینه راضی بولماوچیلرده بیك کوب ایدی. بو ناراضیلق مفتی‌نك شخصی قصورلری ایچون گنه دگل بلکه کوبره‌ك حکومت طرفندن قویلغان بر چیناونیك حکمنده اولدیغی ایچون ایدی.

واقعا قارشیلرنده ایك مقدس اموردن صانالغان دین امورنك رئیسلك قیلمق ومسائل دینیه‌دن فتوی ویرمك ایچون مسلمانلرغه مفتی اولاچق ذاتنك دیندن هیچ خبری اولمایان وزیرلر طرفندن تعیین قیلنمقلغی اسلام عالمی ایچون الوغ بر عارلکدر، اولده بیوروکراتیه زماننده بو عارگه مسلمانلر توزدی ایسه‌لرده، ایمدی صبر وتحمل ایتمزلر. چونکه اولده هر ملت توره‌لرنك بونك امثالندن باشقه‌ده درلو جبر وجفالرینه تحمل قیلمقده ایدی.

ایمدی دنیا یاکفاردی، هر ملت اویاندی. از جمله مسلمانلرده حکومت ومملکتنك احوالندن خبردار اولدیلر. دنیا امورنده مسلمانلر حاضرگه یوواش کبی کورنسه‌لرده، دین اشنده باشقه‌لردن غیرتلیره‌ك اولورلر.

حکومت البته بو حاللردن خبرداردر. بلکه تیز زمانده دومانك اجتهادی سایه‌سنده دینی وملی هر یتلرده میدانه کیلورلر. اول زمانده ادارهٔ اسلامیه‌مز بتمامه اوزمزنك تدبیر وتصرفمزه طابشرلور. اول وقت دینی وملی اشلرمزنك هر برینی اورمز تله‌گانچه اداره قیلا باشلارمز. اما نیچك اداره قیلورمز؟ نیچك اویوشورمز؟ بر محله اهالیسی یوزکشی ابتدائی بر مکتبنك اصلاحنده بر اتفاققه کیله آلمافان آلتی میلیون قدر خلق بو قدر الوغ اشده نیچك اتفاققه کیلورمز. ایشته بو سؤاللر بیك مهم مسئله‌لره راجع سؤاللردر.

البته اش صایلاوغه قالاچق. اما صایلاو قاعده‌لرینه نی روشچه قرار بیرله‌چك؟ صایلاو اشلرینه کملر کملر قاتناشاچق؟ بر قاتلی‌می اوله‌چق؟ ایکی اوچ قاتلی‌می اوله‌چق؟

صایلاو اشلری محله امامارینه غنه‌می طابشرلاچق، اهل محل‌ده قاتناشاچق‌می؟ اهل محله قاتنشسه، نی قدر رأی وگولص ایله قاتناشاچق؟ بو مسئله‌لر ایچون نظاملر تعیین قیلو مشکلدر. بونك ایچون مسلمانلره مخصوص اوچریدیتلنوی صوبرانیی یاصامق‌ده نیز ممکن دگلدر.

اوتکان سنه آپریلنده اوفاده جییلمش اوتوز قدر علما جمعیتنده بو اشلر ایچون بر مقدار نظاملر تعیین قیلنمش ایدی. بو اوتوز کشینك قرارنامه‌سینی قالغان آلتی میلیون کشی قبول ایده‌چکمی؟ دین وبر آزده

ملت اشلرنده حاضرده اویلانوب مشاوره قیلناچق مسئله‌لر اوشبولر در.

صوڭره مفتیلککه نیندی کشی صایلاناچق، علمادنمی، اهل‌معارفدنمی؟ وآخر عمرینه‌قدر مفتیلك قیلورغه‌می؟ یاکه اوچ یابیش سنه مقدارینه‌می؟ حاضرده برنچی مفتینی صایلاغان زمانده برفاتلی صایلاوغه‌اویوشو متصور دگلدر. شونڭ اوچون صایلاواقل اوچ قاتلی بولمی ممکن توگلدر. صوڭره برنچی مفتی زماننده وقتی‌ایله بر (شورای‌دینیه) تأسیس قیلنور. شول شورا مجلسی کیل‌چك مفتیلرنی صایلاو اوچون‌ده قاضیلر صایلاو اوچون‌ده وامور دینیه‌نڭ باشقه تدبیرلری اوچون‌ده مخصوص نظامنامه‌لر ترتیب قیلور.

اوشبو برنچی مفتینی صایلامق اوچون بزاوشبو نظاملرنی مناسب کوره‌مز:

۱) حاضرگی مفتیلك تصرفنده اولان آلتی ملڭ مقداری محل ایللیشر محله چاماسی ایله (۱۲۰) رایبون وناحیه‌یه تقسیم ایدامه‌لی.

۲) پینزه، ژیاتکه، گیرمان، طامبوف، ناحیه‌لرنده اوتوز قدر محله‌ده برر ناحیه‌یه حساب ایدلمه‌لی. اهالیسی کوب بولواعتباری ایله پیتربورغ ومسکوۋا محله‌لری ایکسی برر رایبون ایتوب حساب ایدلمه‌لی.

۳) هر بر ناحیه‌ده هر بر محله‌دن بر امام وایکی‌اهل‌محله‌برنچی صایلاوچیلقغه صایلانمالی،

۴) هر ناحیه‌دن برر امام وبرر محله کیشی ایکنچی صایلاوچیلقغه صایلانمالی،

۵) صوڭره (۱۲۰) رایبوندن (۲۴۰) قدر صایلاوچی اوفاشهرینه جییلوب مفتی بولاچق کمسه‌نی انتخاب قیلمالی.

٦) هر بر صایلاو تیگز وپاشرن روشده یورتلمه لی.

۷) (۲۴۰) صایلاوچی مفتینی اوز آرالرندن‌غنه صایلاو لازم اولمامالی. بالعکس اوزلرندن باشقه بر مناسب کشی طابلدقده آنی صایلامقده مختار اولمالی.

مفتی اولاچق ذات اوشبو اوصافنی جامع کیمسه‌لر آراسندن صایلانو مناسبدر:

۱) علوم دینیه‌ده اقل اورتا درجه‌ده علمی اولمالی،

۲) ترکیچه، عربچه وروسچه تکلم ومطالعه‌یه مقتدر اولمالی.

۳) یاشی‌اقل‌اوتوز یاشدن کیم اولمامالی.

۴) دین اسلامه اعتقاد ومحبتی کامل آدملر جمله‌سندن اولمالی،

۵) روسیه نظاملرندن خبردار اولورلق کیمسه اولمالی،

٦) خلق، سیرت وقیافتی بیوك درجه‌لی آدملردن صانالورغه صالح اولمالی،

۷) اداره وتدبیره اقتداری معلوم آدملردن اولمالی.

مفروض (۱۲۰) ناحیه اچنده بو صفتلری جامع برکشیمز طابلاچقی یاطابلمایاچقی بزه معلوم دگلدر.

بلکه حاضرده بوصفتلرنڭ فقط ایکی یا اوچینی جامع آدملرده آز بولنور.

شویله ایسه‌ده، بوندی آدملرمز شاید اون اون‌بش سنه صوڭره چوغالورلر.

لکن حاضر، نی قیلمالی؟

اسلامده بر قاعده واردرکه آبدسته صالح صو بولمادقده بیر جنسی ایله‌ده تیمم قیلوب ضرورة عمله شروع ایتمك جائزدر.

شول‌قیاس‌اوزره‌حاضرده‌کامل مفتیلککه‌صلاحیتلی آدملرمز یوق ایسه‌ده، تیممه صالح ذاتلرمز بیك آزدگلدر.

اهالی آراسنده حاضرده بوخصوصده سوزلر باشلاندی. درلوخلق درلو فکرلر سویله‌مکده درلر.

مفتیلککه مشهور عبدالرشید قاضی ابراهیمف، زاهد بیك شامل، میرحیدر صرتلانف، عالمجان‌حضرت بارودی، وسیمی شهرندن عبدالحق حضرت کبی‌کیمسه‌لر صایلانو احتمالینی سویله‌وچیلرده واردر.

لکن قطع‌طریقیله فلان کیمسه کمالامناسب دیبوب سویله‌یه‌نلر آزدر.

اگرده حکومت طرفندن تعیین قیلنسه، نورمحرری ملاعطاءالله بایزیدف‌یاکه‌عبیدالله چنگیز خان جنابلری تعیین قیلنولری قریب کورلمکده‌در.

کافکازده ایریۋان شهری تیره‌سنده اچمیادزین مانا‌ستیرنده طوروچی ارمنیلرینڭ کاتولیکوسلری بوتون دنیا ارمنیلر طرفندن صایلانمقده‌در. ترکیه‌ده‌ایکی‌اوچ درلو نصاری قوملرینڭ پاتریارخلری‌ده انتخاب بوینچه‌تعیین قیلنمقده‌درلر. البته اوشبو رؤسای روحانیه‌یی صایلاو اوچون موضوع برنیچه قانون ونظاملر واردر. مفتی وقاضیلر صایلاو خصوصنده نظاملر ترتیب قیلمق اوچون مذکور رئیسلری صایلاو نظاملرندن کوب استفاده قیلنور ایدی.

بو نظاملر حاضرگه بزه معلوم دگلدر. بوخصوصده اهلینه مراجعت قیلدق. شاید وقتنده درج ایدرز.

اسلام عالمندن.

قتای مسلمانلری.

(لوانت هرالد) اسملی گازیته‌نڭ مخبری قتایدن (مونغچی) شهرندن قتای اهل اسلامی حقنده اوشبو خبرلرنی یازادر:

قتای خلقینڭ مسلمان بولغانلری بیك راحتلك وسعادت‌ایله کون کورمکده‌درلر. شول‌سببدن قطای‌خلقی اسلام‌دینینه کرورگه بیك هوسلیدر. قتایده هر مسلمان آولنده برمسجد وبرمکتب وبرفقراخانه بولمی‌قالمیدر.

اوشبو بنالری تعمیر وتربیه قیلمق‌اوچون هر آولگه قرق‌دیساتینه‌قدر بیرتعیین‌قیلنمشدر. اوشبو بیر بوتون آول‌طرفندن اوه‌ایله‌ایگلوب حاصلاتی بیت‌المال‌کبی آولنڭ خیرات صوماسینه قوشلمقده‌در. آولنڭ فقیرطول‌خاتونلری یتیملری وکسبدن عاجزلری اوشبو صومادن تربیه قیلنور. صوماسی‌بولماغان کشیگه اوشبومالدن برمقدار صوما بیرلور، قورالی بولماغان‌هنر اهلینه اوشبوآقچه‌دن قورال واسباب‌آلنور. بودی مذهبنده بولغان‌مجوسی بالالری‌ده بوصوما ایله کوب تربیه قیلندیغندن آخرده اول بالالرنڭ کوبسی مسلمان بولمقده‌درلر.

آورولر اوچون لازم آقچه‌ده اوشبو خیرات پاره‌سندن صرف ایدلمکده‌در.

قتای مسلمانلری آراسنده خاتون‌قز شریعت قوشقان روشده‌گنه تربیه قیلنادر. شریعتدن آرتدروب اوزعقلی‌ایله علماسی خاتون‌قزغه هیچ بر قسنقیلق ایتمیدر. فقه کتابلرنده نی روشچه‌یازلمش‌ایسه، قتایده‌مسلمان خاتونلری شول روشده معیشت قیلمقده‌درلر.

بودا یاکه کونفوتسی مذهبنده اولان قتای خلقی خاتون قزلرینه بیك‌کوب جبروظلم قیلمقده‌درلر.

خاتونلر آنلر قارشنده گویا قول واسیر حکمنده‌در. مسلمانلر قارشنده ایسه، خاتونلر تیگدەش بر ایپتەش صانالمقده‌درلر.

قتای‌خلقی کچکنه بولسون اوچون قزلرینڭ

آیاقلرینی بر کچکنه قالبقه کیدروب اوسدرمکده‌درلر. قز بالالر بوبلادن بیك جفالانالرنی قیلسونلر؟ مودا شویله اولدیغندن بوعادت ظالمانه‌نی طاشلی آلمیلر. قتای اهل اسلامنده بوعادت هیچ یوقدر. دینلرنده سنت اولان روشده یکتلر آلاچق قزلرینی وقزلر باراچق یکتلرینی یراقدن اقل بر کره کورمك نکاح اوچون شرط کبی قبول ایتلمشدر. شول سببدن قتای مسلمانلری آراسنده طلاق بیك آز واقع بولادر.

قتای مسلمانلری هرحاللری ایله مجوسی چینیلرینی اوزلرینه قزقدرمقده واسلامغه میل قیلدرمقده‌درلر. ژ.روسالم.

اوتکان یل سینته‌برده بیتر بورغده ترکیه سفارتخانه‌سنده امام رشید افندی حضورنده (برت) اسملی بر فرانسوز قزی اوزینك اخلاص ومحبتی سببلی اسلام دینینی قبول ایتوب ساره اسمی ایله آتالمش ومسلمانلغی خصوصنده قولینه‌شهادتنامه‌ده آلمش ایدی.

ایمدی بوسنه ۲۳نچی مایده مذکوره اوفا طرفندن شیخعلییف اسملی بر اسطودینتکه شریعتچه نکاحلانمشدر.

خیوه خانی اورگنج شهرنده آچلاجق بر الوغ مکتب اوچون ایستانبولدن برنیچه معلملر دعوت قیلمشدر. (اقدام).

آمریکاده بوستون شهرنده تیز بر مسجد بنا قیلناچقدر.

آنگلیه‌ده بیرمینگام شهرنده سودا گیرلردن (جون‌بکر) اسملی نصرانی اسلام دینینی قبول ایتوب (عبدالرحمن) اسمی ایله تسمیه قیلنمشدر. بوآدمنك مسلمان بولووینه آنگلیه شیخ الاسلامی مشهور کوڤیلیام افندینك مدح اسلام ایله آنگلیزچه یازلمش کتابلری اثر ایتمشدر.

خیوه خانی حضرتلرینك اذنی ایله اورگنج شهرنده سودا قیلوچی نوغای مهاجرلر بر جمعیت خیریه آچدیلر. بو جمعیت فقرای مسلمینه یاردم قیلمق ایله برابر مکتب ابتدائیلر هنر مکتبلری وقرائتخانه‌لر آچاچقدر. جمعیت اداره‌سینك رئیسی سلیمجانف، رفیقی یعقوب منافف، کاتبی رحیم قاری وخزینه‌داری خیرالدین بن حسن‌الدین جنابلریدر.

اوشبو جمعیت خیوه‌ده بعض ترقیاته سبب اولمقلغی بیك امیدلیدر.

اول طرفلرده نوغای اسمی ایله یورتله طورغان قزان ترکلری قوزغاتماسه، خیوه اوزی تیز جانلانو احتمالی یوقدر.

مهاجر قزان مسلمانلری اورتا آزیه اهل اسلامینی معارف دینوبه وافکار جهتندن تحریك قیلمقلری قزان دیاری اوچون اولوغ بر شرف وآبرویدر.

خارجی خبرلر.

ترکیه.

مای آخرنده مصر خدیوی عباس حلمی پادشاه استانبولغه سلطان ایله کیگاشکه کیلمش ایدی. ۳۰ نچی مایده یولدز سراییینه باروب سلطان حضرتلرینك خصوصی مجلسنده بولنمشدر. عقبه نزاعنده مصر حکومتینك ترکیه حرکتینه هیچ بر اوپکه‌سی یوق. اشنی بوتاوچی فقط آنگلیه بارماغینك قاتشوی ایمش. خدیو جنابلری هیچ بر خصوصده ممکن اولدیغی قدر ترکیه‌گه خلاف حرکتده اولماباچغینی وترکیه کیگاشندن آیرلماباچغینی سلطان حضرتلرینه وعده قیلمش وبوتون مصر اهالیسی سلطاننك خاص تبعه‌لرندن اولوب خدیو اوزی شول تبعه‌نك برنچیسی ایدکینی بیك اخلاصلی صورتده عرض قیلمشدر.

آڤستریه.

آوستریه‌ده سونسیال دیموکراتلر سیاسی زاباستوفکه‌یاصارغه حاضرله‌نه‌لر ایمش. بونك سببی پارلامینتلرینه دیبوتات صایلاو هر بر خلق قاتشورلق قیلنماوی ایمش. حکومتلری یازدن بیرلی صایلاو نظاملرینی خلق‌تله گانچه عمومی قیلورغه وعده قیلسه‌ده، هنوز بو نظام میدانغه چقغانی یوقدر.

ایمدی اگرده‌بو نظامنی دخی‌تأخیر قیلسه‌لر، آڤستریه‌ده فتنه باشلاناچغنه شبهه یوقدر.

هندستان.

هندستانده اسلام گازیته‌لری آنگلیه‌نك ترکیه‌گه قارشی دشمانلق ایله معامله‌قیلولرینی همان یازمقده ایدیلر. شول سببدن هند مسلمانلری آنگلیه‌نك ترکیه‌گه‌کورسه‌تدیکی معاملهٔ سیاسیه‌سینی بیك تیکشروب طورالر ایمش. عقبه مسئله‌سنده آنگلیه ننك ترکیه‌گه صوغش کویه‌لری یوللامق فکری بوتون هند اهل اسلامیه بیك قاتی تأثیر ایتمشدر. بوخبر طارالغاندن صوڭ اسلام کوب اولان هر بر شهرده میتینغلر یاصاب مسلمانلر تورلی کیگاشکه کرشه‌باشلامشلر. آنگلیه‌توره‌لری نی قدر قسسه‌لرده، بوحالنی منع قیلوب بتره آلمامشلر. اوشبوحالدن خوف سببندن اولمق کیره‌کدر که آنگلیه ترکیه‌که عقبه خصوصنده هیچ بر اش قیلا آلمادی. ترکیه‌نك سوزینه جیکلوب قالووی عارلك اولسه‌ده بو اشنی آنگلیه بو عارنی یوتدی یوقسه، کم بلسون آنگلیه ترکیه‌نك بر شهرینه یاقن کیلدیکی خبر ایشتلسه، بلکه بوتون هند مسلمانلرینك قوزغالولری احتمال ایدی. چونکه هند مسلمانلری ترکیه سلطانینی بوتون دنیا اهل اسلامینك رئیسی امیر المؤمنین وخلیفهٔ رسول دیبوب اعتقاد قیلمقده‌درلر.

ترکیه.

بوکونلرده سرای باقچه‌سنده یورگان زمانده سرای خدمتچیلرندن بری قولینه‌خنجر طوتوب کیلوب سلطان عبدالحمید حضرتلرینی اولترمگه قصدقیلمش. اول‌خنجرینی صوزوب اولگرگانچی سلطان کسه‌سندن ریڤولڤیر آلوب آنك اوزینی اولترمشدر. بونك کبی واقعه‌لر بوسلطاننك عمرنده برنیچه مرتبه واقع اولمشدر. اوچ‌سنه مقدم سرایده برخاتوننك اولترووندن‌ده بعینه اوشبو روشچه خلاص اولمش ایدی.

ایتالیه.

ایتالیه‌ده ریم شهرنده اوچ فرانسوزنی طوتمشلر. چونکه بوشهرگه نصارانك کاتولیك مذهبنده اولانلرینك باشلغی پاپا جنابلرینی اولترمك اوچون کیلدکلری معلوم‌اولمشدر.

یاپونیه.

یاپونیه‌ده طوکیو، یوگوگاما، وناگاساکی شهرلرنده روسیه‌نك اسیرعسکرلرندن بیك کوب کشی یاپونیه دولتینه تابع اولوب قالمشلردر. عادتی عسکرلردن باشقه آرالرنده طبیبلر وآفیسرلارده بیك کوب ایمش. بوکیمسه‌لر هربری ایسکی حکومتکه مخالف پارتیه‌لر جمله‌سندندرلر. حاضرده‌ناگاساکی‌ده (سڤوڤودا) اسمنده برگازیته‌ده نشرقیلا باشلامشلر. صاغالیننك قالغان پارتیسنی‌ده یاپونیه‌غه صاتوب یاپونیه‌ایله روسیه‌نك دوستلاووینی بیك‌معقول‌کوروب‌یازالر ایمش. حاضرده بونلرنك حال وحرکتلرینی تیکشرمك اوچون مخصوص برجاسوس یوللانمشدر.

قبرس (کیپر)

بر آی مقدم آنگلیه کارولی گریتسیه‌گه آفینا شهرینه کیلمش ایدی . شول زمان قبرس جزیره‌سینک گریکلری کارول جنابلرینه ایلچیلر یوللاب مذکور جزیره‌نی آنگلیه تصرفندن چغاروب گریتسیه حمایه‌سینه طاپشرلماسینی اوتنمشلر . جزیره‌نک مسلمانلری ایسه ، سلطان عبدالحمید حضرتلرینه‌ده آنگلیه کارولینه‌ده تیلیگرام یوللاب گریتسیه قولینه کروگه هیچ راضی اولمایاچقلرینی بیان قیلمشلر .

بو جزیره اوّلده ترکیه تصرفنده ایدی . یکرمی بیش سنه‌لردن بیرلی آنگلیه حمایه‌سنده طورادر .

مصر .

عقبه مسئله‌سنده ترکیه ایله آنگلیه آراسنده نزاع باشلاندقدن صوڭره مصر مسلمانلری بیك تشویشلندکی معلوم اولدقدن آنگلیه عسکرلرینی قاهره واسکندریه شهرلرینڭ اوراملرنده موزیکه وقورال‌لار ایله یورتدرمشدر . بو تدبیر مصر خلقینی قورقتو ایچون اجرا قیلنمشدر .

آفغانستان .

آفغانستان امیری حبیب‌الله خان بوسنه هندستاننڭ مشهور شهرلرینه سیاحت قیلاچق ایمش دیگان خبرلر مصر گازیته‌لرنده یازلمقده‌در .

آفغانستان علماسندن آلتی کشی یاپونیه‌گه باروب یتشمشلر . یاپونیه حکومتی بونلرڭ خراجاتی ایچون هر برینه هر کون (١٥) صوم مقدارنده آقچه بیرونی وعده قیلمشدر . لکن بو علمانڭ یاپونیه‌گه سفرلری دین مجلسنده مناظره ایچون دگل ، بلکه یاپونیه اسانینه اویره‌نوب آنده توزلی شهرلرده دین مکتبلری آچمق نیتی ایله ایمش . (ترك)

آنگلیه .

آنگلیه‌نڭ حاضرده روسیه ایله دوستلانورغه طرشووی ترکیه‌دن قورقدیغی ایچون ایدکی و ممکن اولسه ، روسیه ایله برلکده ترکیه‌گه قارشی طورمق فکرینه مبنی ایدکی مصر جریده‌لرنده یازلا باشلادی . بر ایکی سنه مقدم دشمانلغی ایله یاپونیه ایله صوغشدروب بوتون مملکتمزی فقیرلکه توشرگان آنگلیه‌نڭ دوستلغندن‌ده روسیه‌گه فائده حاصل اولماز . بریل دوست بولوب ایکنچی یلده دشمان اولوب بوتون دنیا حکومتلری ایله ایناغان آنگلیه‌نڭ دوستلغینه‌ده دشمانلغینه‌ده ایناناماالی

آنگلیه اوّلدن بیرلی هندستاننی آلور دییوب روسیه‌دن قورقمقده ایدی . حکومتنڭ اداره‌سی اوزگاروب حریتلر میدانغه چققدن صوڭره روسیه قوّت طاباچقندن آنگلیه‌نڭ هندستان خوفی دخی‌ده آرتاچق ایمش . شول خوف بوینچه آنگلیه روسیه‌نی نیچك ایتوب آولارغه تدبیر طابا آلمی ایمش .

ترکیه ایله روسیه آراسینی بوزو نیتی ایشبو تدبیرلرنڭ برسندن صانالمقده‌در .

ایمدی بوندن صوڭره سیاستنی دوماندیری بوینچه یورته‌چك روسیه آنگلیه طوزاغینه آلدانماسه کیره‌ك .

داخلی خبرلر

ایسکی نظام .

ایسکی نظامده حکم ومحکمه اشلرینه تعلقلی نظامنامه‌نڭ ١٠ و ١١نچی ماده‌لری بوینچه صلح حاکملرینڭ یعنی میراڤوی صودیه‌لرنڭ حبسخانه‌لرگه کروب زندانده‌غی کشیلرنڭ نی ایچون یابلغانلقلرینی تیکشروب یورورگه ، اگرده عیبسز یابلغانلر طابلسه ، آنلرنی چغارورغه حقلری بار ایدی .

لکن اوّلده نظامغه اعتبار یوق ایدی . گوبیرناتورلر ، ژاندارمسکیلر وپولیسه مأمورلری اوزلری تله‌گانچه اش قیلمقده ایدیلر :

اگرده ایشبو نظام بوینچه عمل قیلورغه باطرچیلق قیلغان بر حاکم کورنسه ، شول کون اوزینڭ سبرگه ییبه‌رلو احتمالی بار ایدی . شول سببلی بو نظام گویا اونتلغان حکمنده ایدی .

ایمدی دومانڭ غیرتندن باطرلانوب پیتربورغ میراڤوی صودیه‌لری مذکور ایسکی نظام بوینچه زندانلرنی تیکشره باشلادیلر . بعض حبسخانه‌لردن بر نیچه مظلومنی چغاردیلر . بعض زندانلرده صودیه‌لرگه تفتیش قیلورغه رخصت بیرمه‌گانلر ایکان ایمدی بو اش حقنده دومادە سوز آچلاچقدر .

ایشبو واقعه ، اوّلده توره‌لر ، نظام بوینچه عدللك قیلورغه‌ده ایرك بیرمه‌دکلرینه بیك آچق دلیلدر .

محکمه‌لر وزارتی بو خصوصده میروایلرغه تفتیش قیلورغه کامل ایرك بیرو ایله پروکورورلرغه امرلر یوللامش .

❧ حکومت طرفندن دوما طاراتلاچق ایمش دیگان خبرلر گازیته‌لرده کوب یازلادر . طاراتلغان تقدیرده احتمال ایکنچی کره بو چلینلر جییلماباچق ، ایکنچی صایلاولر تعیین قیلناچق . وزیرلر مجلسنده بو فرضلر کوب کیڭاش قیلنا ایمش . لکن سرای پادشاهی اچنده‌گیلر بو فکرگه خلاف ایمشلر . حتی‌که سرایده بو وزیرلرنی توشروب دوما رئیسینی گوریمیکین اورنینه باش وزیر ایتوب قویو وباشقه وزیرلرنی‌ده حریت اهالی فرقه‌سندن قویو فکرلری کیڭاشلمکده ایمش .

❧ کوب یرلردن دوما چلینلرینه : (پادشاه اوزی قایده ؟ نی ایچون دوما چلینلری آنڭ اوزینی کوره آلمیلر ؟ پادشاهنی کورودن کملر منع قیلا ؟) دیگان مألده تورلی خطلر وتیلیگراملر کیلمکده ایمش .

❧ دوما چلینلری آراسندن (٦٢) قدر کشی آفتانومیستلر فرقه‌سینه میل قیلدقلری گمان قیلنادر . کافکاز وترکستان سیبیر وقرغزستان طرفندن کیلگان چلینلرنڭ هر قایوسی بو فرقه‌گه قاتشاچغنده شبهه یوقدر .

❧ دوما چلینلرندن حریت فرقه‌سی ایله اشچیلر پارتیه‌سی جای کونی دوما مجلسلرینی طوقتاتماسقه قرار بیرمشلر . چونکه اگرده تعطیل قیلنسه ، بیك کیره‌کلی اشلر حقنده باشلانغان کیڭاشلر بولنوب قالمق لازم بولاچق ایمش .

❧ باکو شهرندن دوما چلینلگینه کاسپی وحیات گازیته‌لرینڭ محرری علی مردان بیك طوپچیباشف جنابلری صایلانمشدر . بو افندی‌نڭ روسچه‌ده قوّهٔ نطقیه‌سی کامل اولدیغندن هم اوزی دینی وملی حسلر ایله لازمدرجه‌ده متحسس اولدیغندن دوما مجلسلرنده اولمقاده اهل اسلام واقوام ترکیه ایچون فائده‌دن خالی اولماسه کیره‌ك .

❧ (لیگا آبرازووانیه) اسملی جمعیت علمیه‌نڭ ایشبو کیله‌چك کوزده پیتربورغده عمومی مجلسلری قورلاچقدر . بو مجلسده جمعیتنڭ بوتون روسیه‌ده اولان شعبه‌لرندن وکیللر حاضر اولاچقلردر . آندن باشقه زیمستوو اوشیر اداره‌لرندن وعلوم ومعارفه مناسبتلی جمعیتلردن‌ده وکیللر دعوت قیلناچقدر . مجلسکه جییلاچق وکیللره تعلیم ونشر معارف خصوصنده فرض

قیلنمش اصلاحات مخصوص بر سرگی (ؤیستافکه) بولمه‌سنده ه‍ملی روشنده کورسه‌تل‍چکدر.

«بزنڭ مکتب ومدرسه اصحابندن‌ده بره‍ر کشی بو مجلسه یوللانسه فائده‌دن خالی اولماز ایدی» دیمك بزده عادتدر. لکن بن اویله دیه‌ه‍چکمن. چونکه نی‌قدر دیلسه‌ده بو تدبیر میدانغه کیلمه‌یه‌چکنی بیك بل‍ه‍من. فقط شونی دیه بل‍ه‍من: (اه‍ل هوسدن برنیچه کشی اوز هوسلری واوز مصرفلری ایله بو مجلسده بولنورغه اجتهاد ایتسه‌لر، وقیلدقلری استفاده‌لرینی گازیته‌لرنڭ برنده یازسه‌لر، قوم وملتمزه بیوك برخدمت ایتمش اولورلر ایدی.)

خبرمز اولمالی که بو جمعیت بیك الوغ ومعتبر بر مؤسسه اولاچقدر. بو جمعیتنڭ اصول وحرکاتندن اهل اسلام اوچون فرض قیلنمقده اولان جمعیت علمیه‌ده بیك کوب استفاده قیلاچقدر.

دوماده ۵نچی ایبونده اورنلر آلماشترلدقن بیك آچق معلوم اولمش که حاضرده چلینلرنڭ مجموعی (۴۵۷) کشیدن عبارت اوله‌رق (۱۷۷) چلین (ك. د.) یعنی حریت فرقه‌سندن، و(۱۰۲) چلین کاسبلر فرقه‌سندن، (٦۲) چلین آفتونومیستلر فرقه‌سندن ایمشلر. (٦٦) چلین حاضرگه هیچ بر پارتیه‌گه قاتشمامشلردر. ودخی (۴۲) چلین اورتاچه ترقی طرفداری فرقه‌لردن و(۸) چلین دیموکراتیه ترتیباتی فرقه‌سندن ایمشلر.

فرقهٔ جدیده.

روسیه‌ده معیشت اجتماعیه پارتیه‌لرندن ایکی فرقه بارلغی معلومدر: برسی (سوتسیال دیموکراتلر) ایکنچسی (سوتسیال ریؤولوتسیونیرلر). سوسیالیستلر آراسنده بو فرقه‌لرنڭ هیچ برسینه قاتشمی طورغانلر یده کوب ایکان. چونکه بو مشهور فرقه‌لرنڭ یا مسلکلرنده یا حرکت قاعده‌لرنده معقول کورلمه‌گان برنیچه تورلی ماده‌لر کورمکده ایمشلر.

ایمدی پیتربورغده ینه بر یاڭغا فرقهٔ اجتماعیه پیدا اولمش که اسمی (طرودوؤیا نارودنایا پارتیه) اسمنده اولاچق ایمش، بو فرقه یا فقط اشچیلر طرفنده یاکه فقط آول خلقی طرفنده بولو ایله تعصب قیلمیچی کسب ایله کون کوره طورغان هر بر کاسب اوچون خیرخواه بولاچق ایمش. بو فرقه‌نڭ حصولینه دوماده‌غی (طرودؤایا گروپپا) فرقه‌سینڭ وجودی تأثیر ایتدکنده شبهه یوقدر.

حریت اهالی پارتیه‌سی دوماسراینده واقع اولان مجلسلرنده پروگرامالرینی بر آز صول طرفقه طابا آوشترمشلر. اوّلده‌ده بو پارتیه اچنده صولاغایلر کوب ایدی. لکن مناسب وقتی یتمه‌دکندن آنلرنڭ سوزلری اعتبارغه آلنمی طورا ایدی. مجلسنڭ قراری بوینچه حاضر بو وقت یتکانگه حساب قیلنمشدر.

برنیچه شهرلرده اشچی خلقنڭ اش طاشلادیغی و برنیچه ولایتلرده آول خلقی آراسنده بیر غوغاسی باشلاندیغی صوڭغی خبرلردندر. بو حاللر حکومت اوچون یخشی فال دگلدرلر.

چیت مملکتلرده هر بیرده بیلوستوك شهرنده واقع بولغان طالاو وقروده پولیسه‌نڭ بر حیله‌سی بارلغندن شبهه‌له‌نه‌لر. خصوصاً آنگلیه‌ده بو حالگه بیك ناچار کوز ایله قاریلر. اوشبو آیلرده آنگلیه‌نڭ صوغش کویمه‌لری گرانشتاد شهرینه روسیه‌گه دوستلق اظهار قیلمق نیتی ایله کیله‌چك ایدی. اوشبو بیلوستوك واقعه‌سندن صوڭره آنگلیه‌ده بو سفرنی معقول کورمی باشلامشلر.

لوندنده پارلامینت مجلسنده‌ده بو خصوصده کوب سوزلر اولوب روسیه حکومتینڭ تدبیرسزلگندن انسانیت نامینه شکایتلر قیلنمشدر.

بیرلر وزارتینڭ حسابینه نظرا بوتون روسیه بیرندن (۱۵۵٬۴۰۹٬۹۷۷) دیساتینه خزینه ملکنده، (۱۳۱٬۳۷۲٬۴۵۷) دیساتینه آول جماعتلری تصرفنده، (۹۳٬۳۸۱٬۱۷۰) دیساتینه خاص کشیلرنڭ قولنده ایمشلر. پادشاه نسلینڭ تربیه‌سی اوچون تعیین قیلنغان اودیلنی بیرلرنڭ مجموعی (۷٬۳٦۷٬۷۴۹) دیساتینه مقدارنده‌در، چیرکاو، ماناستیر، یتیمخانه، عجزه خانه، خسته خانه ومکتب کبی مؤسسه‌لرگه قاراغان بیرلرنڭ مجموعی (۸٬۵۷۲٬٦۲۲) دیساتینه چاماسنده‌در.

بو حسابدن مجموع بیرنڭ یوز اولوشدن (۳۸½) اولوش قدریسی خزینه ملکنده، (۳۳½) اولوش قدریسی آوللر تصرفنده، (۲۳⅘) اولوش قدریسی خاص کشیلر قولنده بولوب کورینه‌در.

دوما احوالندن.

۵نچی ایبون مجلسنده دوما چلینلری اوطورا طورغان اورنلرینی آلماشدردیلر.

کاسبلر فرقه‌سی ایلڭ صول طرفقه اوطوردی. آنلرغه یافنراق بیرگه حریت فرقه‌سی اوطوردی. آفتونومیستلر اورتالقغه یافنراق اوطوردیلر. اورتالقغه هیچ بر پارتیه‌گه قاتشماغان چلینلر اوطوردیلر. آفتونومیستلردن پولاکلر اورتالقدن اوڭ طرفقه طابا اوطوردیلر. اورتاچه ترقی طرفنده اولانلر اوڭ طرفقه اوطوردیلر.

برنچی خطیبلر بیر مسئله‌سنده کاسبلر فرقه‌سینه قارشی سویله‌دیلر. نی روشچه اولسه‌ده آول خلقینه یته‌رلك مقدارنده بیرلر ویرلسون لکن بو خصوصده مملکتده بتمز توکه‌نمز فتنه‌لرگه سبب بولنماسون. بز بو مجلسکه تکرار یاڭغا فتنه‌لر چغووینه سبب بولورا اوچون توگل، بلکه چقغان فتنه‌لرنی باسمق اوچون جیبلغانمز دیدیلر. بو سوزلرگه قارشی بعضلر تشکر اظهار قیلدی. بو مجلسده عمومی اتفاق ایله بیر مسئله‌سی نظام لائحه‌سی یاساو بر کامیسیه‌گه طابشرلورغه قرار بیرلدی. بو کامیسیه اوچون جمعا (۹۹) چلین صایلانا چقدر. (۹۱) حاضرگی چلینلردن صایلانوب (۸) ی آز یه طرفندن کیله‌چك یاڭغا چلینلردن صایلاناچقدر.

اوشبو کون کیچکی مجلسده روسیه‌ده هر بر کشی گرازدانسکی حقوقده برتیگز قیلنووی خصوصنده کیڭاش باشلاندی. یهودیلرنڭ و باشقه ملتلرنڭ تورلی پراؤلرینی کیمته طورغان نظاملرنی تماما بترو مسئله‌لری قوزغاتلدی.

صوڭره وزیرلرنڭ بعض اشلرینی تیکشرمك اوچون یازلمش استفسار نامه‌لر اوقولدی.

بو آراده کافکازده اینگوش وچیچین اسملرنده‌گی مسلمانلرنڭ آوللرینی قازاقلر آتوب قیناب بیك کوب مسلماننی اولترمش وایمگانمش ایدیلر. بو حالدن شکایت قیلوب دوماغه تیلیگرام ویرمشلر. اوشبو ۵نچی ایبون مجلسنده بونلرنڭ تیلیگراملری‌ده اوقولدی. بو حالنڭ تفصیلی داخلیه وزیرندن تیکشرله‌چکدر.

یاؤروپاده قورلاچق صلح مجلسینه وکیللر ییبه‌رو خصوصنده هم بوسنه قحط وآچلق بولاچق ولایتلرگه یاردم قیلو خصوصلرنده بر آز مذاکره قیلنغاندن صوڭ ساعت ۸ لرده مجلس یابلدی.

٦ نچی ایيون مجلسنده

آول خلقينه بير بير و خصوصنده نظاملر ترتيب قيلمق اوچون كاميسيه گه كشيلر صايلاندی. ١ نچی ايیونده بيلوستوك شهرنده قاراغلق يهوديلرنی واوقوغان كشيلرنی طالاب فتنه چقارمش ايديلر.

شول سببلی دوما طرفندن اوچ چلين مذكور شهرگه حقيقت حالنی تفتيش قيلمق يوللانمش ايديلر. مجلسده مذكور چلينلردن كيلگان تيليگرام اوقولدی. دوما چلينلری باروب كرگاندن صوڭ بيلوستوك شهرنده خلق بيك طنچلانغان ايمش. فتنه وقتنده اولگان ويارالانغان خلقنڭ حسابی هنوز صانالوب بتكانی يوق ايمش. اولگان كشيلرنڭ كوبسی ملتق يا اشتيك ايله اولترلدكلری معلوم بولمش. ٥ نچی ايیونده بر آتلی قازاق هيچ عيبسز بر يهودينی اورامده ينه آتوب اولترمش. فتنه نڭ يهوديلر وانقلابچی سوسياليستلر طرفندن باشلانمادیغی چلينلرگه بيك آچق ظاهر بولمشدر.

مجلسده روسيه ده هر ملت وهر صنف خلق حقوقده بر درجه ده قيلنو مسئله سی حقنده ينه مشاوره باشلاندی. مسلمان چلينلردن امام متينف اهل اسلامنڭ بوكونگه قدر كوب حقوقده كيم طوتلووی واهل اسلامنیده باشقه ملتلر ايله بر حقوقده قيلنووينڭ كيره كلگينی سويله دی. بو مسئله ده بر كاميسيه قاراماقينه طاپشرلاچق اولدی.

اوشبو مجلسده خاتون قزلرنیده ايرلر ايله هر خصوصده تيگز درجه ده حساب قيلو مسئله سیده باشلاندی. كرستيان چلينلردن كروگليكوف. «خاتون قزغه پراوا بيرورگه آشقماسقه كيره ك. اوّل ايرلرگه پراوا آليق خاتون قز حقنده صوڭره كيڭاشورمز» ديدی بو سوزدن مجلسده بيك كولديلر. دوماكيڭاشينه داخليه وزارتی طرفندن آول خلقينه بير بير وخصوصنده معقول كورلگان نظام لايحه سی يوللانمش ايكان. اوشبو ٦ نچی ايیون مجلسنده اول لايحه بير مسئله سی كاميسيه سينه طاپشرلاچق اولدی.

٨ نچی ايیون مجلسنده روسيه ده هر كم حقوق ملكيه ده (گراژداسكی پراوادا) مساوی وتيگز اولمق خصوصنده مشاوره قيلندی. بو مجلسده مساواتنڭ لزومی حقنده چلينلر بيك كوب معنالی سوزلر سويلديلر. كوبسی يهودی طائفه سينڭ بو كونكه قدر حقوقده كيم طوتلوارندن وآنڭ تورلی ضررلرندن بحث قيلديلر. خاتون قز هر خصوصده ايرلر ايله بر درجه ده قيلنو حقنده كوب دليللر سويلندی. مشهور آلادئين: «خاتون قزده تيگزلك دعواسی كوبدن باشلانمش. البته بر زمان آنلر اول تيگزلككه ايرشورلر. لكن كوچلك وفتنه ايله ايرشورلر. شول سببدن آنلرغه تيگزلكنی حاضردن اوك بيرورگه تيشدر. خاتون قز مسئله سينڭ اهل اسلامغه تعلقی كوبره كدر. حال بوكه دوماده مسلماندن چلينلر بيك آزدرلر. خاتون قزلر خصوصنده نظام لايحه سی ياصامق اوچون صايلاناچق كاميسيه گه مسلمانلردن كوبره ك كشی صايلارغه كيره ك. روسيه ده پوتوموستوينی پوچوتنی كرستيانلر ايله شهر اشچيلری كوب اولديغندن دوارنلر، ميرزالر اوزلرينڭ نسلدن كيلگان درجه لرينی طاشلاولری معقول» ديدی.

بو سوزلری اوچون آلادئين گه مجلسده بيك كوب كشيلر آفرين اوقوديلر.

٨ نچی ايیونده كيچكی مجلسده داخليه وزيری ايله عدليه يعنی محكمه لر وزيریده حاضر اولوب دوما طرفندن قيلنغان استفسارلرغه قارشی جوابلر ويرديلر.

لكن دوما طرفندن جوابلری هيچ مقبول كورلمدی. صول طرفدن (سز كيره ك توگل، لوازمكزدن توشكز) ديگان طاوشلرده ايشتلدی.

روديچف: (اگرده روسيه ده عدالت نظامی ايله آچق روشچه عمل قيلمبچی ايسكی روشچه طوزغه يازلغان ياشرن نظاملر ايله حيله لی تدبيرلر قيلنسه، دولتمز اوّل مفلس وبانكروت اولاچق آنڭ اوستينه ينه دخی بيك كوب قانلر توگلو احتمال) ديدی.

بير مسئله سی كيڭاش اوچون (٩١) چلينيدن مركب بر كاميسيه صايلانمش ايدی. كاسبلر فرقه سندن صايلانمش چلينلر بوكاميسيه دن اوپكه ايله ديموكراتسيه ياصاب چقديلر. سببی حريت فرقه سی كاميسيه رئيسی موخانوفنی كاسبلر فرقه سينه كيڭاش قيلمبچی صايلاغانلر ايمش...

يهوديلردن (لبوين) «يهوديلر حاضرده هر مملكتده باشقه خلقلر ايله حقوقده مساوی قيلنمشدر.

يهوديلرگه جبر وتنقيص فقط رومينيه ايله روسيه ده گنه قالدی حاضر چن قوللر بوتون دنياده آزاد قيلنديلر. اما يهوديلر روسيه ده هنوز قول حكمنده درلر. مثلا مين اوزم حاضرده پيتربورغده دوماده چلينی بولغانلغمدنغنه طورا آلامن. دومانڭ مجلسلری بتكاچده يهودی اولديغمدن مين پيتربورغدن نظام بوينچه قوولورغه تيشليمن ديدی.

ريژكوف اسملی چلين يهوديلرنڭ طالانووی حقوقده تيگز اولمادقلرندن) ديدی.

مسلمان چلينلردن ميرحيدر صرتلانف ايله ابو السعود اختمف روسيه ده تورلی خصوصلرده اهل اسلام حقوقده كيم طوتلولرينی اوزون نطقلر ايله وكوب دليل ومثاللر ايله بيان قيلديلر.

«مسلمانلرنڭ ايرلری گنه توگل خاتون قزیده روسيه نڭ باشقه خلقلری ايله نظام قارشنده تيگز قيلنورغه تيشليدرلر، مسلمان خاتونلری اهل اسلام معيشتنده كوب خصوصده كيم طوتلسه لرده، اول كيمستولرنڭ هر بری شريعت طرفندن بويورلغان كيمستولر توگلدر. بلكه فقط عادت بوينچه قيلنا طورغان حاللردر» ديديلر.

محكمه حكمندن.

اوتكان كوز ٢١ نچی اوكته برده قارا خلق فتنه سنده جمعيت خيريهٔ اسلاميه اعضاسندن قزان مسلمانلرينه معلوم آدوكات (ميخايلف ديوينسكی) اولترلمش ايدی. بونی اولترودده اوچ كشی عيبلی اولوب حكمگه طارتلمش ايدی: برسی موسكاتيلنی سوداگير (شوالوف) ايكنچيسی واگونلرده بيليت تيكشروچی (ليواشف) اوچنچيسی ايتكچی (ميخايلف) فاميليه لی كشيلر ايدی. اوشبو اش حقنده كيچه اوگروژنی سودده حكم بولدی.

متوفی بيچاره نڭ باشينه ايك باشلاب صوغووی محكمه ده ثابت اولديغندن عيبليلردن شوالوف (٨) آی تورمه ده ياتورغه ومتوفی ميخايلوف ديوينسكی نڭ وارثلری فائده سينه (١٥٠٠) صوم تولرگه حكم قيلنمشدر.

ليواشف ايله ميخايلوف جزادن قوتلدرلمشلر.

Лит.-Типографія И. Н. Харитонова. Казань, Пассажъ. Редакторъ-издатель Ахмед-Гадій Низамовичъ Максудовъ.